

ОДЕСЬКІ ХРОНІКИ

ІМ'Я ВОРОГА

ІРИНА ЛОБУСОВА

**ХАРКІВ
«Фоліо»
2023**

ВСТУП

Полтава, 1941 рік, Хрестовоздвиженський монастир

Коли його вивели в коридор, стягнувши руки за спиною мотузкою замість кайданків, і звеліли стояти так, він притулився чолом до крижаного бетону стіни і буквально поплав над цим напівтемним, похилим коридором, неначе спускався в саме пекло.

А тут таки було пекло. І це було не порожнє поєднання звуків і літер. Пекло — саме таке, яким зображував його Данте Аліґ'єрі: безліч розжарених кіл, найстрашнішим із яких було останнє. Коло зрадників.

Думаючи про це, він навіть трохи посміхнувся ранами розмазаних по обличчю та закривавлених

губ. Утім, саркастична посмішка ніколи не покидала його вуста. Тепер він уже достеменно знав, що вона означає, хоча раніше думав про це не один раз, — печать пекла.

Пекло. Домівка Сатани. Колись він бездумно бравував такими словами. Сміявся, немов усе це було порожньою, елегантною грою. Такий собі жіночий пасьянс із нечистою силою, в якому диявол — смішний цапоногий рогач, достеменно такий, яким його зображують самоуки художники в маленьких сільських церквах.

А тих, хто програв, або тих, хто виграв, тут просто не існує, адже головною ставкою в грі є час. А його час необхідно вбити. І навіть вирости в очах оточення, якщо вдасться, на цілу сатанинську голову.

Як кумедно... І як давно, як нескінченно давно все це було, немовби в іншому житті! В іншому столітті, в іншій вічності, з кимсь іншим... І нічого спільного між ними — між тим, хто так бравував перед провінційними панянками, вражаючи їхню уяву різними прийомами, немов дешевими картковими фокусами, і тим, хто стоїть зараз, притулившись до бетону стіни розпеченим чолом, посміхаючись прорізами знищених губ, із руками, жорстко, до крові, скрученими за спиною звичайною мотузкою...

Позаду пролунав гучний гуркіт кованих чобіт. Схоже, вишикувався цілий загін. Тепер він чітко роз-

різняв ці звуки. Навіть сидячи в суцільній темряві або із зав'язаними очима, він міг визначити численність цього загону. Скільки було в караулці солдатів, який підрозділ, судячи з того, як вони карбували крок, і навіть їхню зброю за ледве помітним брязканням заліза.

Пересічній людині у звичних обставинах ці звуки не сказали б нічого. Але для нього в них полягав цілий світ — вони безпосередньо були пов'язані з його життям та означали ще один день, нехай навіть прожитий у болі та страху. Але — прожитий.

Солдати прогрімili по кам'яних плитах по двір'я та розчинилися в ночі. Схоже, змінилася варта. Коротка, стрімча команда німецькою. Скрипіння важких дверей і вслід за цим — різкий порив свіжого повітря, незвичайний настільки, що першої миті у нього навіть заболіли ніздрі, з такою силою він почав втягувати це повітря в себе.

Кроки стали наближатися. А вслід за цим він відчув болючий удар у плече й усвідомив, що в спину увіткнулася цівка автомата.

— Швидко! Йти! — Різкий, каркаючий голос, що кидає короткі слова німецькою, різонував його слух. Але водночас він подарував ледь зажеврiлу надію — адже для нього будь-яка зміна ситуації означала зміну на краще. Навіть якщо його наміряли-

ся вести на розстріл і рахунок ішов на останні його секунди на цій землі. Паніки не було. Була дивна байдужість.

Він пішов уперед, хитаючись із боку на бік, ступаючи з такою обережністю, наче йшов по битому склу. І справді, кожен крок завдавав йому пекучого болю. Розбиті ноги спухли та кровоточили.

Ніхто не дав йому черевиків, та він і не зміг би їх одягти — два великих пальці на обох ногах становили суцільну криваву рану: з цих пальців на допиті слідчий видирав нігті плоскогубцями. За його підрахунками, це було більше ніж тиждень тому, але рани не загоїлися, і при кожному його кроці на плитах підвалу залишався кривавий слід, а сам крок завдавав просто несусвітних мук.

— Швидше! Пішов! — Сильний удар у спину штовхнув його вперед, і він ледь не впав прямо на підлогу обличчям униз. Однак той же солдат, що вдарив, різко схопив за плече, утримав його на ногах, дозволяючи зберегти рівновагу.

Перед залізними ґратами, що перегороджують шлях уперед, його знову розвернули обличчям до стіни. Однак цього разу все сталося набагато швидше, й уже за кілька хвилин він ступив на плити двору, подолавши кілька сходинок, що ведуть до виходу.

На підвір'ї лежав сніг. Однак він зовсім не відчув холоду. Те, що він вийшов із цього підвалу, було рів-

носильне диву! І він сам кілька днів тому вже покинув надію на це диво, коли почастишали допити, а по обличчю слідчого гестапо ясно читалося, яка доля йому призначена.

І раптом він вийшов надвір, вдихнувши свіжого повітря з такою болісною жадібністю, що у нього заболіли груди. А на очах, уперше за весь час жорстоких допитів, несподівано виступили сльози.

Адже ще кілька годин тому він лежав на кам'яній підлозі камери, намагаючись поринути в чорну площину того забуття, де немає ні часу, ні болю, нічого, крім полегшення справжнього вмирання, намагаючись викликати до себе смерть і страшенно ненавидячи її за те, що вона обходить його боком.

Із розбитих губ при кожному зітханні на каміння підлоги сочилися тонкі цівки крові. Дихати носом він не міг — ніс був зламаний ще на одному з перших допитів, після безлічі ударів в обличчя, від яких він упав у стан, схожий на кому. Втім, до його нещастя, цей стан тривав недовго.

А ось спогад, розтягнутий у часі, залишився в ньому назавжди — величезний волохатий п'ястук зі стертими кісточками пальців, який, наближаючись, немов на сповільненій пливці, б'є його в обличчя. І цей спогад, що назавжди проник у пам'ять, приречений бути його неминучим нічним жахіттям — до повного закінчення його життя.

Він лежав на підлозі і мріяв, аби закінчення цього життя настало скоро, і смерть прийшла якомога швидше, але вона дурила його, не приходила, і розчарування від цього посилювало біль від побоїв.

Та страшніше за побої, від яких усе його тіло стало однією суцільною раною, роздулося криваво-червоним, синювато-бузковим синцем, була одна нав'язлива думка про те, що він помирає нізащо, вмирає, за якусь дурницю потрапивши в незрозумілий, дивний збіг обставин.

Слідчий постійно називав його «червоним», нічого не знаючи про нього, не тямлячи, що все своє життя він люто ненавидів більшовиків, не мав жодного стосунку ні до Червоної армії, ні до радянських організацій і тим більше — до партії. Що червоний колір був для нього таким же подразником, як багряна ганчірка для бугая, з тією лишень різницею, що бик ненавидів інстинктами, а він завжди діяв обачно, долучаючи то ненависть, то холодний розум, — залежно від того, чого хотів досягнути.

Незмінним залишалося одне — чітке розуміння абсурдності «червоної ідеї». Тієї ідеї, заради якої зараз його з дурості, через незнання прирікають на смерть...

Але смерть не прийшла. Замість цього він вийшов надвір, насолоджуючись такими дивними від-

чуттями від цієї раптової зміни декорацій, нехай навіть і на шляху до тієї самої довгоочікуваної смерті...

Подвір'я було освітлене кількома прожекторами, закріпленими на паркані. Їхнє яскраве, розпечене світло робило сніг розтопленим, жовтим, майже протічним, як рідина. Холоду він узагалі не відчував. Його тіло було немов відімкнене, попри те, що з одягу на ньому була лише подерта солдатська гімнастерка й армійські штани — на розмір більші, тому вони бовталися на ньому і стояли сторчма в тих місцях, де були щедро змочені кров'ю.

Він зупинився посеред двору — так, як звелів йому солдат, і звів голову в темне небо, на якому не було жодної зірки. Здавалося, що навіть вони втекли з цього страшного місця.

Потім почув собачий гавкіт, що, як завжди, перейшов у надсадне, протяжне завивання. Колись у дитинстві його бабуся казала, що так пси виють на небіжчика.

Тут було багато собак. Їх тримали не тільки як охоронців, а й використовували для допитів. Він сам чув розповіді про те, як людину замикали в одну камеру з псами. З голодними псами... З того часу він зненавидів вискалені собачі морди.

Ці пси чітко відчували людський страх, а тут усе було просякнуте страхом, він буквально вкривав землю щільною ковдрою поверх снігу і застрявав

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1	17
Розділ 2	32
Розділ 3	46
Розділ 4	62
Розділ 5	76
Розділ 6	88
Розділ 7	101
Розділ 8	117
Розділ 9	130
Розділ 10	144
Розділ 11	158
Розділ 12	173
Розділ 13	186
Розділ 14	200
Розділ 15	213
Розділ 16	226
Розділ 17	239
Розділ 18	252
Розділ 19	265

Розділ 20	278
Розділ 21	294
Розділ 22	306
Розділ 23	319
Розділ 24	333
Розділ 25	359
Розділ 26	374
Розділ 27	392
Епілог	408